IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ *IL-GĦAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI* — L-EWWEL KTIEB TA' L-1925

L-EWWEL KELMIET.

Kelli nitqanna bit-tmexxija ta' dan il-Ktieb, li sejjer joħroġ kull tliet xhur, *biex ixerred dejjem iżjed il-Qari tajjeb tal-Malti*, għax deherli li nonqos lil sħabi tal-Għaqda u nagħmilha ta' kbir minngħajr ma jien, jekk ma nidħolx għax-xogħol li għoġobhom jitilqu f'idejja, aktarx għax jien l-ixjaħ fosthom, jew għal ħaġ'oħra.

Ma-dan-kollu, il-ħidma tiegħi ma tkunx tqila kemm wieħed jista' jaħseb: l-ewwel nett, għax il-Kittieba ta' dan il-Qari, bħalma sejrin taraw b'għajnejkom, huma bosta u mill-aqwa, li, biex nagħmel il-wisa' lil kull-ħadd, bil-kemm ikolli fejn inħażżeż kelmtejn minn tiegħi; u, inbagħad, għax, biex igħini fil-bqija tat-taqsim tal-ktieb, tawni żagħżugħ li jaf u jħobb jaħdem.

Niftehmu, mela, fuq xi ħaġiet li jaħtieġ nistqarruhom qabel nibdew, u xejn aktar.

L-ewwel waħda, li dan il-Ktieb ma għandux x'jaqsam ma' *Partiti*, la ta' *Pulitka* u inqas ta' festi, ta' baned, ta' logħob u praspar oħra: la ta' Barra u inqas ta' Malta. Il-Kittieba ta' kull lewn u ta' kull bixla, merħba bihom kollha: imma, qabel ma jirfsu l-għatba ta' darna, iridu jinżgħu kull ġibda li tbiegħed minn ħsiebna u jħalluha wara l-bieb ta' barra, għax inkella ma nkunux nistgħu nilqgħuhom, inqas jekk ikunu l-aqwa ħbieb tal-lsien malti u tagħna nfusna.

It-tieni, nbagħad, li l-Kittieba ta' dan il-Qari, *għad li nixtiquhom jitkellmu l-iżjed fuq tagħlim u snajja,* ikollhom il-wesgħa li jiktbu fuq ħwejjeġ tal-Knisja, fuq tifsir ta' Kotba, fuq ġrajja qodma u ta' żmienna, fuq ħbarijiet, fuq taqbil, fuq mogħdija taż-żmien u fuq kull ħaġ'oħra (barra l-*Pulitka* u l-*Partiti*) : imma, jekk, fil-ktib tagħhom, jinbxu jew iniggżu lil xi ħadd, idumu jistennew li xogħlhom jara d-dawl !....

U, fl-aħħar, hemm bżonn nidraw li, mita jinqala' xi għilt bejn il-Kittieba, sewwa fuq il-Kitba maltija u sewwa fuq kull tagħlim jew tagħrif ieħor, ħadd minnhom ma għandu joħroġ mill-friex, billi jikxef 'il sieħbu (mita hi ħaġa li fiha jistgħu ma jidhrux b'isimhom, għax inkella ma nilqgħuhomx aħna) u jinfexx fi tkasbir u tgħajjîr li jagħmel għajb lill-Kittieba tal-ġieh u tal-għaqal.

Mela, f'kelma waħda, Qari tajjeb u ta' fejda, ġej mnejn hu ġej. Għax it-Twemmin tagħna fit-tmexxija tal-Malti jinġabar f'dawn il-kelmiet : Ħobb 'l Alla u 'l-Għajrek, billi tgħallem lil min ma jafx.

U nistgħu nieqfu hawn, għax fissirna ruħna biżżejjed mal-Qarrejja tagħna : imma ngħidu kelmtejn oħra, mhux għalihom daqs kemm għal dawk li huma torox għax ma jridux jisimgħu.

Kif għidna fil-bidu, il-ħsieb tagħna hu biss li *nxerrdu dejjem iżjed il-Qari tajjeb tal-Malti.* Għax hi għarukaża kbira għalina li lsienna, imfaħħar minn Kittieba ta' l-Italja, ta' Franza, ta' l-Ingilterra u tal-Ġermanja, bħala wieħed mill-isbaħ u mill-eqdem ilsna ta' l-Orjent, għadna ma nafux niktbuh tajjeb u b'Alfabêt wieħed. U, mita ngħidu *niktbuh tajjeb,* ma rridux nifhmu li *niktbuh safi,* għax is-*safi* u l-*imdennes* jiġi mix-xeħta tal-Kittieb, mhux mil-lsien fih in-nifsu (kif, biex insemmu t-Taljan biss, D'Annunzio u De Amicis ma jiktbux b'xeħta

waħda : dak *safi* u dan le, għad li huma kittieba tajbin it-tnejn) : imma nifhmu *miktub b'Alfabêt wieħed*, li, għalkemm mibni fuq is-sisien tat-Taljan—u ngħiduh b'wiċċna minn quddiem li *l Alfabêt tal-Għaqda hu mibni fuq is-sisien tat-Taljan*—jinsab imsewwi darba għal-dejjem fejn it-Taljan ma għandux il-leħnijiet maltin ċ, ġ, ħ, k, q, ż u għ, għax fl-ilsna ta' l-Orjent, bħalma hu tagħna, ebda ittra ma għandha tieħu iżjed minn leħen wieħed u ebda leħen ma għandu jinkiteb b'iżjed minn ittra waħda, kif jiġri fit-Taljan (*casa, cena, chiesa, ciondolo; gala, gelo, figlia, glicerina, ghifo*) : u, fuq kollox, li jinkiteb bla ma jiżloq fil-grammâtka, ladarba l-Malti għandu grammatka wisq isbaħ u aktar mexxejja minn ta' l-ilsna l-oħra.

Mill-bqija, il-kliem li daħal fil-Malti minn l-Isqalli, kif ukoll mit-Taljan u minn ilsna oħra, qatt ma ħlomna li nwarrbuh : l-iżjed, inbagħad, jekk hu ħallas id-Dwana, billi ħâ xeħta maltija, li, minn daqqiet, inqas igħarfuh aktar in-nies ta' mnejn ġiena; imma inqas hu sewwa li tmur tnaqqar ħwejjeġ ħadd-ieħor, mita f'darek għandek x'jagħmel tajjeb, u għalhekk m'humiex ħbieb tal-Malti dawk li donnhom jitqanżħu biex ideffsu kliem barrani fejn għandna tagħna.

Fl-aħħar nett, nixtiequ ndaħħlu fi rjus l-egħdewwa tagħna—jew, ngħidu aħjar, fi rjus dawk li qatt ma riedu jafu bîna—li aħna la niħirħu mita naraw 'il xi wħud jinqdew bil-Malti għall-ħsibijiet ħżiena tal-*Pulitka* tagħhom, u inqas irridu, bit-tixrid ta' lsienna, nirfdu lil dawk li jobogħdu t-Taljan : irridu biss, b'fehma safja u sħiħa, nagħmlu kemm niflħu biex neħelsu mill-għajb li fih jinsab il-lsien

Tas-sbejħa fost is-sbieħ, Art li bennitna !

G. Muscat-Azzopardi.